

УДК 343.544

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ

Т. І. Усатова, здобувач Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

Постановка проблеми та її зв'язок із важливішими науковими і практичними завданнями. Найскладнішим завданням у процесі дослідження протиправних діянь, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти та звідництвом, без сумніву, є з'ясування причин їх вчинення. У методологічному плані виявлення детермінант, що призводять до протиправної поведінки осіб у сфері сексуальних стосунків, видається важливим для розуміння в загальних рисах механізму формування в особи злочинця, що займається протиправною організацією надання сексуальних послуг, відповідної мотивації на вчинення зазначених діянь. Крім того, поглиблений аналіз цих явищ є необхідним не лише для визначення комплексу ефективних заходів запобігання й протидії цим фактам та розв'язання проблеми подолання надлатентності останніх, а й для встановлення теперішніх тенденцій, що намітилися в суспільстві стосовно підходів у розумінні сексуальної свободи людини, відповідного виховання і культури та ін. Знання особливостей детермінації злочинів, передбачених ст. 302 Кримінального кодексу України (далі – КК України), зрештою сприятиме визначенню перспектив можливого виправлення злочинця, що дуже важливо для практики призначення покарань за ці діяння.

Стан розробки проблеми. На перший погляд зараз проблематиці походження злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків стало приділятися багато уваги. Ґрунтовні дослідження детермінаційного комплексу походження цих злочинів проводили, зокрема, такі українські та зарубіжні вчені, як І. О. Бандурка, Я. І. Гі-

лінський, О. О. Дудоров, А. П. Дьяченко, О. Г. Манич, Д. О. Назаренко, А. М. Орлеан, О. О. Петрянина, Л. В. Плотнікова, Н. В. Уханова, М. І. Хавронюк, С. В. Шлик, А. Є. Шпаков та ін. Проте аналіз робіт, присвячених саме проблемам походження й існування проституції як фонового явища злочинності в цілому та звідництва й створення або (та) утримання місць розпусти зокрема, свідчить, що відповідний матеріал викладається безсистемно. Під час вивчення діянь, передбачених ст. 302 КК України, постає завдання не лише просто перерахувати детермінанти, а й пояснити логіку наукового пошуку та встановлення їх особливостей, оскільки, на наш погляд, жодним із дослідницьких підходів до пізнання проблеми криміногенної детермінації фонового явища злочинності – проституції, та певних посередницьких форм протиправної організації сексуальних стосунків не враховуються повністю особливості механізму взаємодії всіх учасників кримінально караного звідництва й організації і створення місць розпусти та чітко не виокремлюються основні детермінанти, що призводять до вчинення злочину саме в цій специфічній площині людських стосунків. До того ж не робилися спроби пояснити, чому звідництво як менш прибуткова форма організації сексуальних стосунків, порівняно із сутенерством, усе одно є доволі поширеним явищем. Тому є сенс запропонувати власне розуміння походження діянь, кримінальна відповідальність за які встановлюється ст. 302 КК України.

Метою статті є виявлення особливостей детермінації звідництва, створення або утримання місць розпусти з огляду на розуміння складної природи взаємодії учасників злочинної події та сприйняття того факту, що поведінкова активність злочинця у своїй основі спирається на певну сексуальну поведінку інших учасників протиправної події.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як справедливо визначає Я. І. Гілінський, різні види небажаних для суспільства проявів – суть форми соціальної активності [1, с. 309]. Іншими словами, постає питання: що лежить в основі соціальної активності звідника або створювача (утримувача) місць розпусти?

Видається, що двигунами такої активності є певні мотиви людей, якими, власне, й зумовлюється протиправна поведінка правопорушника.

Оскільки і звідництво, і створення (утримання) місць розпусти є, так би мовити, груповою злочинною подією, яка не може відбутися без участі інших осіб (наприклад, особи, які готові надавати сексуальні послуги, особи, які готові використовувати ці приміщення як клієнти (гості), тощо), то аналіз детермінації цих злочинів слушно починати саме із зовнішніх стосовно поведінки злочинця спонукальних сил. Останніми, на наш погляд, теж виступають мотиви, хоча й інших осіб. Отже, зупинимось спочатку на мотивах інших учасників протиправної події.

Основним мотивом клієнтів, що звертаються за сексуальними послугами до звідників, утримувачів місць розпусти, є прагнення задовольнити статеву пристрасть (сексуальний мотив). Звісно ж, поряд із цим мотивом можуть мати місце й інші мотиви, навіть цілком схвалювані мотиви, як-от: улаштувати особисте життя, запліднити, розширити уявлення про сексуальну сферу, здолати певні комплекси, знайти сексуального партнера, будучи фізично неповноцінною особою, та ін. Проте все одно слід виходити з того, що пропозицію у вигляді організації надання сексуальних послуг породжує попит саме на задоволення сексуальної пристрасті. Тому під час аналізу детермінації злочинів, передбачених ст. 302 КК України, інші мотиви осіб, що звертаються за сексуальними послугами, слід залишити осторонь, сконцентрувавши увагу головним чином на розгляді сексуального мотиву.

Необхідність задоволення сексуальної пристрасті поза межами шлюбних стосунків (унаслідок різних причин) в умовах економії часу на пошук сексуальних партнерів або взагалі небажання витрачати на це свій особистий час стимулює розвиток різних організованих форм надання сексуальних послуг. Цікаво, що сексуальний потяг, напевно, є єдиною із біологічних потреб людини, задоволення якої обмежується вимогами законодавства (неприпустимість насильницького задоволення цієї потреби у формі, наприклад, звалтування, неприродним способом, заборона статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, та ін.). У цьому плані більш широко до проблеми сексуальних табу підходить сучасний дослідник фонових явищ злочинності Д. О. Назаренко. Розмірковуючи про протидію проституції, він пише, що ця протидія є доволі

специфічним організаційно-правовим утворенням, що зводиться в основному до подолання соціальних відхилень, іншими словами, до забезпечення *нормативної* поведінки соціальних об'єктів [2, с. 254] (курсив мій. – Т. У.). Отже, якщо виходити з того, що проституція зумовлюється насамперед існуванням попиту на задоволення сексуальних потреб, то наведений висновок цілком підтверджує нормативну складову в реалізації деяких форм сексуального поведіння. Із цим висновком органічно пов'язане і таке спостереження: якщо в людства, життєдіяльність якого нехай навіть й організована у формі високорозвиненого сучасного соціуму, існує такий інстинкт та є біологічно зумовлена потреба в його задоволенні, то завжди будуть і люди, що сприятимуть його задоволенню за певну користь від цього для себе. Звісно ж, під час пояснення поведінки саме правопорушника не слід спростовувати справедливую тезу про те, що біологічні чинники не можуть самі по собі бути причиною злочинів, якою завжди виступають антисуспільні погляди й звички [3, с. 185].

Отже, питання полягає в тому: що рухає правопорушниками, які готові взяти участь в організації надання сексуальних послуг?

Убачається, що тут, з одного боку, має місце суто корисливий мотив, а з другого – проявляється нібито альтруїзм у широкому розумінні слова – зробити благу справу у вигляді допомоги налагодити сексуальні стосунки між незнайомими людьми, які прагнуть до задоволення своїх сексуальних потягів. Принаймні чимало винних у такий «альтруїстичний» спосіб намагаються пояснити власну поведінку. Проте необхідно наголосити, що такий альтруїзм має дуже опосередковане відношення до істинного розуміння цього феномену.

Зосередивши увагу на корисливості, точніше, на тому, чому її задоволення набуває протиправних форм, зазначимо, що злочинним мотивом її роблять саме шляхи, які обираються людиною для її задоволення та роблять поведінку останньої протиправною. Узагалі про корисливість як мотив злочину та важливішу детермінанту в причинно-наслідковому комплексі злочинності за різних часів написано багато, особливо тими вітчизняними і зарубіжними авторами, які досліджували проблематику корисливої та корисливо-на-

сильницької злочинності, а ось щодо вчинення злочинів проти засад моральності, то це питання практично не ставало об'єктом дослідницького інтересу. Вважаємо, що тут головним, крім витоків утворення цього мотиву, є й обрання сфери суспільних відносин, в якій цей мотив призводить до проявів відповідної людської активності. У зв'язку із цим заслуговують на увагу два аспекти: 1) пояснення того факту, чому він проявляється у певній сфері (частково нами вже дана відповідь на це запитання з позиції теорії інтеракції (великий попит на сексуальні послуги породжує інтерес задовольнити свої корисливі прагнення за рахунок надання або організації надання відповідних послуг)); 2) унаслідок яких чинників цей мотив формується та стає домінантним у поведінці людини.

Видається, що відповідь на це є доволі простою: обрання зазначеної сфери зумовлюється відсутністю в людини відчуття відповідальності за дотримання моногамності в сексуальних стосунках і свого роду сакральності інтимної сфери людських взаємин, звільненням від будь-яких обов'язків за наслідки такої поведінки, неповагою до традицій цивілізованого світу в міжстатевому спілкуванні та ін. Подібному світогляду сприяє наявність у людини таких якостей, як елементарна розбещеність, зрадництво, цинізм, грубість, брутальність, що є наслідком морального занепаду особи, її морально-правової та соціально-психологічної дезадаптації. Усі ці якості в поєднанні із бажанням швидкого збагачення, в основі якого можуть бути елементарна жадність і користолюбство, призводять до обрання відповідної сфери людських стосунків, у якій вчинятиметься злочин. Але таке поєднання кількох визначальних ланок людської активності з огляду на положення все тієї ж теорії інтеракції пояснює, так би мовити, лише причини «на виході», що виявляються в цілком конкретній сфері. Напевно, у цьому випадку особистісні риси та якості, що зумовлюють спрямованість діянь особи, саме і становлять ту детерміністичну категорію, що в кримінологічній науці має назву причин злочинності.

Що ж формує окреслені вищі негативні риси та якості, які мають безпосереднє значення для пояснення злочинної поведінки? Убачається, що вони мають цілком соціальний характер, адже породжуються внаслідок впливу соціуму.

Якщо звернутися до історії людства, життя якого вписується в ті чи інші цивілізаційні форми, то пересічна людина завжди перебувала на перетині конфронтації численних течій із різними уявленнями про сексуальне облаштування життя та межі дозволеної сексуальної свободи особи. І до виру цієї конфронтацією іноді втягувалися цілі прошарки населення, впливові політичні сили, кримінальні клани. Протидія різних уявлень із цього питання відбувається й за наших часів.

Як справедливо зазначається в юридичній літературі, уявлення про свободу вибору є не лише одним із напрямів сексуального лібералізму й основою руху за легалізацію сексуального бізнесу, а також досить поширеною позицією громадськості, особливо серед чоловіків [1, с. 210]. Оскільки проституція є спорідненим явищем із розглядуваними нами проблемами звідництва та створення або утримання місць розпусти, то основний фокус проблеми сексуальної свободи, що саме й спрямований на проституцію, не оминає й інші форми організації протиправного надання сексуальних послуг. Видається, що ставлення до останніх завжди залежатиме від визначення позиції суспільства стосовно «статусу» основного явища – проституції. А до того часу, як це відбудеться, наше суспільство живе в системі подвійних координат. З одного боку, йдеться про надмірну західну пропаганду сексуальної толерантності та свободи, що подається під виглядом сексуальної культури та обізнаності в питаннях сексу, а з другого – про правові заборони проявів сексуального лібералізму. У такій ситуації навіть доросла доповідана людина не в змозі остаточно визначитися з межею дозволеної поведінки в цій сфері. До цього слід додати і повну відсутність державницької волі у справі боротьби із такими фактами протиправної поведінки. Маємо на увазі незадовільну роботу правоохоронних органів: замість того, щоб викривати подібні правопорушення, ці органи самі через відомі причини «зацікавлені» в існуванні місць розпусти та процвітанні проституції.

Навіть перелічених чинників, що принизують наше суспільство зверху до низу, вже достатньо, щоб у свідомості людини сформувався нігілістичне ставлення не лише до засад моральності. Слід ураховувати й той факт, що за незначний час у суспільстві відбула-

ся переоцінка багатьох попередніх пріоритетів. Наслідком розвитку ринкової (економіко-ліберальної ідеології) як на рівні управління економікою, так і на рівні міжособистісних відносин, правовідносин (правовий економізм), відносин у сфері політики стала масова психологія споживання й корисливості [4, с. 336]. Як нами встановлено, переважно злочинцями є представники незаможних прошарків населення, для яких досягнення стандартів життєвого успіху є досить проблематичним від самого початку. Це створює додаткове навантаження на випробування міцності людини в складних життєвих ситуаціях, прискорює процес формування корисливих прагнень без розуміння шляхів їх легального задоволення.

Із надр слов'янської ментальності походять традиції звідництва (сватання) як способу знайомства майбутнього подружжя. Звісно ж, і сексуальний підтекст таких знайомств був завжди присутнім. Ця традиція існує й зараз, оскільки відсутність можливості познайомитися і знайти свою другу половину стає великою проблемою для зайнятих молодих людей. Однак чомусь в одних випадках звідництво – нормальна практика, а в інших – розцінюється як правопорушення. Видається, що це – не що інше, як наочний прояв подвійних стандартів суспільної моралі.

Цілком справедливим у плані розкриття сутності детермінації розглядуваних правопорушень на макрорівні є зауваження Т. А. Шевчук стосовно соціально-економічних і морально-ідеологічних чинників, що призводять до сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією. Оскільки йдеться про детермінанти спільних за спрямованістю злочинів, а саме злочинів проти засад моральності, то буде цілком доречним навести деякі із цих чинників, що є актуальними й для аналізу детермінант правопорушень, передбачених ст. 302 КК України. Отже, до соціально-економічних чинників ученим віднесено, зокрема: низький рівень життя населення; різке розшарування суспільства на багатих і бідних; складнощі в отриманні професійної освіти та відсутність перспектив працевлаштування; низькі соціальні виплати, а також небажання займатися некваліфікованою або низькооплачуваною працею; підвищення конкуренції із боку чоловіків щодо жінок у плані трудової зайнятості; зростання кількості безпритульних [5, с. 241]. Серед мораль-

но-ідеологічних чинників помітне місце в детермінації зазначених правопорушень посідають такі: деморалізація суспільства в цілому та окремих осіб; пропаганда культу насильства та жорстокості; зневага до встановлених у суспільстві норм і правил поведінки; поширення попиту на продукцію порнографічного характеру; попит на надання послуг сексуального характеру; недоліки у виховній роботі серед молоді щодо статевого виховання; зростання безпритульності та маргіналізації населення; сучасна міграція населення; високий рівень латентності сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією; роль засобів масової інформації в популяризації надання сексуальних послуг та вигоди від цього заняття [5, с. 241]. Згодом ці негативні процеси, на жаль, лише заглиблюватимуться в нашому суспільстві.

Базисом задовільного рівня життя окремої пересічної людини є стан економіки країни. В умовах безпрецедентного розшарування українського суспільства переважна частина населення не в змозі задовольнити навіть елементарних матеріальних потреб. Болючою проблемою сучасного українського суспільства є проблема безробіття та низької оплати праці. Тривала економічна криза згубно позначається на зайнятості в країні. Через економічні дисбаланси та наслідки військового конфлікту на Сході країни ситуація на ринку праці є напруженою [6, с. 20]. Наслідком безробіття є міграція населення. Тому особливо слід зазначити про таку детермінанту правопорушень, як сучасна міграція населення. Залишається традиційним такий вид міграції, як зовнішня сексуальна міграція. Великі міста України в останні роки стають центрами сексуального туризму: все більше іноземців щороку прибувають до України з метою отримання у тому числі й сексуальних послуг. До цього слід додати й маятникову внутрішню міграцію в пошуках заробітків до великих населених пунктів як з боку організаторів протиправного надання сексуальних послуг, так і з боку осіб, що ці послуги надають. Подібна міграція, викликана бажанням задовольнити сексуальні потреби та бажанням заробити на експлуатації сексуальної сфери, безумовно, є вагомою криміногенною детермінантою.

Разом із тим останнім часом в Україні з'явився новий різновид міграції – міграція внутрішньо переміщених осіб унаслідок відомих

воєнних подій на Сході України та анексії Автономної Республіки Крим. Це не могло не відбитися на кримінальній обстановці на підконтрольних українській владі територіях. В умовах відсутності придатного житла, будь-якої роботи, а отже, й достатніх засобів існування, поведінка таких осіб загрожує кримінальними ексцесами. Уже зараз цей різновид міграції та його причини й наслідки потребують ретельного кримінологічного аналізу, адже в будь-якому разі ми зіштовхнулися з ще одним новим для України явищем, що згодом заявить про себе вголос [7, с. 299]. Нашим дослідженням встановлено: понад 8% осіб, які займалися організацією налагодження сексуальних стосунків між незнайомими людьми, мали реєстрацію в Луганській та Донецькій областях, а також в Автономній Республіці Крим.

Як справедливо зауважує В. І. Шакур, особливе занепокоєння викликають процеси деформації правової свідомості, як індивідуальної, так і групової та суспільної, а так само недоліки правового виховання молоді [8, с. 67]. Усе це виявляється живильним ґрунтом розквіту корупції. Наголосимо ще раз, що не обходить стороною цю проблему й можливість безкарного вчинення злочинів проти моральних засад суспільства. Адже заняття таким протиправним бізнесом нерідко перебуває в прямій залежності від ступеня поширеності в тому чи іншому регіоні корупційних практик. Прикро, але такий стан речей є вигідним як для тих, хто вчиняє злочин, передбачений ст. 302 КК України, так і для тих, хто цей злочин приховує.

Як відомо, чимало коренів майбутніх проблем виростають із часів дитинства, юнацтва. Автори відомої праці за загальною редакцією В. В. Голіни та В. П. Ємельянова «Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження» (2006), досліджуючи злочинність неповнолітніх, справедливо зазначали, що неповнолітні завжди відчувають вплив не лише свого найближчого оточення: батьків, вихователів, друзів, сусідів тощо, а й усього суспільства і держави, що здійснюється через відповідні навчальні і виховні установи, засоби масової інформації, громадські організації тощо [9, с. 58–59]. У зв'язку з цим хотілося б особливо наголосити на зміні вектора організації та дії виховної системи нашого суспільства:

від майже тотальної опіки над підростаючим поколінням за радянських часів до повної байдужості протягом уже тривалого часу до необхідності реалізації завдань позашкільного виховання дітей, зокрема щодо допомоги батькам у цьому питанні. Крім культивування патріотизму, що останнім часом став популярною темою серед усіх верств населення, навіть серед дітей, школі слід здійснювати й контроль за тим, чим займаються діти у вільний від навчання й обов'язкових педагогічних заходів час. Але тут спрацьовує, очевидно, відомий постулат сучасної правової доктрини про невтручання в особисте життя людини. Тому знаходження дітей і підлітків у тих закладах і місцях, в яких їм за віком перебувати не можна, стає нормою. Отже, фактично відбувається манкірування і батьками, і школою своїми високими покликаннями – формувати всебічно розвинуту особистість із міцними моральними засадами. Одним із наслідків такого підходу до відповідальної справи є формування не лише правового нігілізму, а й сексуальної розпусти, цинізму, підступності в міжособистісних стосунках.

Серйозною медико-соціальною проблемою сучасного українського загалу є проблема алкоголізму. Ще понад 10 років тому в Рекомендаціях Верховної Ради України на тему: «Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання» наголошено, що на алкогольні розлади, за оціночними даними (з урахуванням прихованої їх кількості), страждає майже 7% (!) населення України працездатного віку. При цьому з року в рік число таких осіб залишається стабільним, не зазнаючи зменшення, а питома вага дітей та молоді серед них поступово зростає [10]. Не менш тривожною є ситуація й з поширенням в Україні наркоманії. Зазначені психоактивні речовини є супутниками злочинності у сфері сексуальних відносин, не говорячи вже про інші види загальнокримінальної злочинності. Тому навряд чи можна заперечувати проти відомої триади «алкоголізм і наркоманія – моральне зубожіння і деградація суспільства – злочинність».

Макрорівневі детермінанти злочинності безпосередньо зумовлюють і детермінанти макрорівня. Поширюється макрорівневий негатив у вигляді асоціальної поведінки окремих представників

суспільства у мікрогрупах, в яких протікає життя будь-якої особи. До них, як відомо, належать сім'я, професійні осередки, побутове оточення, групи, в яких особа проводить своє дозвілля, інші неформальні колективи тощо. Саме цим суспільним ланкам (у більшій або меншій мірі) нерідко належить вирішальна роль в остаточній руйнації моральних засад особи, їх заміщенні хибними ідеалами і поглядами та трансформації попередньої поведінки особи в таку, що має негативну спрямованість. У контексті зазначеного видається цікавим наголосити ще раз на деяких можливих каналах набуття особою негативного досвіду. Таким каналом може виступати родина, особливо батьківська. На жаль, стосовно засуджених за звідництво, створення або утримання місць розпусти нам вдалося отримати дуже фрагментарну інформацію. Єдине, що можна стверджувати, що серед винних зустрічалися як ті, що виховувалися в благополучних родинях, так і ті, батьківські сім'ї яких розпалися ще в дитинстві. Унаслідок цих подій в особи цілком могло сформуватися негативне ставлення до родинних цінностей, сімейних стосунків, партнерської любові тощо.

Водночас не можна не відмітити і той факт, що найближче побутове оточення доволі формально підходить до оцінки поведінки винних після вчинення ними злочину. Так, на вимогу правоохоронних і судових органів з боку громадськості (з місця проживання та роботи винних) надавалися стандартні, нібито знеособлені характеристики, що, напевно, може свідчити про байдужість, відстороненість і незацікавленість життям інших.

Дослідження природи кримінологічної детермінації звідництва, створення або утримання місць розпусти дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Оскільки діяння, передбачене ст. 302 КК України, є злочинною подією, що відбувається за участю інших осіб, то серед детермінант цих злочинів насамперед треба виокремлювати зовнішні спонукальні сили, що є головною умовою протиправної активності злочинця. Такими зовнішніми детермінантами є масовий попит на сексуальні послуги, що є наслідком бажання інших осіб задовольнити статеву пристрасть, улаштувати особисте життя, запліднити, розширити

уявлення про сексуальну сферу життя, знайти постійного сексуального партнера та ін. До внутрішніх причин протиправної поведінки злочинця належать корисливість та хибно зрозумілий альтруїзм. Але роблять поведінку особи злочинною конкретна сфера людських стосунків та шляхи, в яких умотивовані дії втілюються. Обрання зазначеної сфери зумовлюється відсутністю в людини відчуття відповідальності за дотримання моногамності в сексуальних стосунках і свого роду сакральності інтимної сфери людських взаємин, звільненням від будь-яких обов'язків за наслідки такої поведінки, неповагою до традицій цивілізованого світу в міжстатевому спілкуванні, сприйняттям проституції як цілком нормального явища, нігілістичним ставленням до засад моральності в цілому та ін. Подібному світогляду сприяє наявність у людини таких якостей, як елементарна розбещеність, зрадництво, цинізм, грубість, брутальність, глупство, що є наслідком морального занепаду особи, її морально-правової та соціально-психологічної дезадаптації.

2. Чинники, внаслідок яких корисливий та альтруїстичний мотиви формуються та стають домінуючими, набуваючи ознак особливої стійкості, мають цілком соціальний характер, оскільки зумовлені впливом соціуму – як на найширшому рівні, представленому системою суспільних відносин як таких, так і на рівні найближчого побутового й дозвільного оточення. Серед таких негативних впливів слід назвати: загальну соціальну аномію українського суспільства як прояв тривалої економічної і політичної кризи; низький рівень життя населення країни з одночасними процесами різкого розшарування соціуму та маргіналізації; безробіття, вимушену міграцію населення і зростання кількості безпритульних; звільнення від багатьох традиційних моральних імперативів і процвітання етичного «плюралізму»; невизначеність суспільства в ставленні до проституції; поширення в Україні алкоголізму і наркоманії; прорахунки й недоліки правового виховання молоді та деформацію правосвідомості; існування традицій звідництва (сватання); негативну роль ЗМІ; незадовільну роботу правоохоронних органів щодо запобігання існуванню місць розпусти та процвітанню проституції; незначний каральний ефект за вчинення злочинів проти моральності тощо.

Перелік літератури

1. Глобализация и девиантность / науч. ред. Я. Гишинский. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2006. 393 с.
2. Назаренко Д. О. Протидія проституції як фоновому для злочинності явищу. *Наук. зап. Львів. ун-ту бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 254–258.
3. Сравнительное криминологическое исследование преступности в Москве в 1923 и 1968–1969 гг. / под ред., вступ. ст. и заключением Н. Ф. Кузнецовой. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. 196 с.
4. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків: Діса плюс, 2016. 656 с.
5. Шевчук Т. А. Кримінологічна характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією. *Право і безпека*. 2011. №2. С. 240–245.
6. Соціальний звіт за 2015 рік. Київ: Департамент стратег. планування та аналізу М-ва соц. політики України, 2016. 60 с.
7. Батиргареева В. С. До аналізу криміногенної ситуації в Україні: у світлі подій останніх років. *Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, Нац. авіац. ун-т, 26 лют. 2016 р.). Т. 1. Тернопіль: Вектор, 2016. С. 297–300.
8. Шакун В. І. Кримінологічна доктрина у правовій системі України. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 жовт. 2013 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2015. С. 64–70.
9. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: монографія / за заг. ред. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. Харків: Право, 2006. 292 с.
10. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання»: затв. постановою Верхов. Ради України від 3 лют. 2004 р. № 1426-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2004. № 16. Ст. 244.

Транслітерація переліку літератури

1. Gilinskij, Ja. (Eds.). (2006). *Globalizacija i deviantnost' [Globalization and deviance]*. Sankt-Peterburh.: Yuryd. Tsentr Press, 393 p. [in Russian].
2. Nazarenko, D. O. (2013). *Protydiia prostytutsii iak fonovomu dlia zlochynnosti iavyschu [Opposition to prostitution as a background for the crime phenomena]*. Nauk. zapysky L'viv. un-tu biznesu ta prava. 2013. Issue 11, pp. 254–258. [in Ukraine].

3. Kuznetsova, N. F. (1971) *Sravnitel'noe kryminologicheskoe issledovanye prestupnosti v Moskve v 1923 y 1968–1969 hh.* [Comparative criminological study of crime in Moscow in 1923, 1968–1969]. Moskva: Yzdvo Mosk. un-ta, 196 p. [in Russian].

4. Orlov, Yu. V. (2016). *Polityko-kryminologichna teoriia protydiv zlochynnosti* [Politico-criminological theory of combating crime]: monohrafiia. Kharkiv : Disa plius, 656 p. [in Ukraine].

5. Shevchuk, T. A. (2011). *Kryminologichna kharakterystyka sutenerstva abo vtiahnennia osoby v zaniattia prostytutsiieu* [Criminological characteristic of a pimping or involvement of persons in prostitution]. Pravo i bezpeka, №2, pp. 240–245. [in Ukraine].

6. *Sotsial'nyj zvit za 2015 rik. (2016).* [Social report for 2015]. Kyiv: Departament stratehichnoho planuvannia ta analizu Min-va sots. polityky Ukrainy, 60 p. [in Ukraine].

7. Batyrgareieva V. S. (2016). *Do analizu kryminohennoi sytuatsii v Ukraini: u svitli podij ostannikh rokiv.* [To the analysis of a criminogenic situation in Ukraine in light of events in recent years]. Pravova reforma v suchasnykh umovakh: dosiahnennia i perspektyvy: materialy VI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, Nats. aviats. un-t, 26 liutoho 2016 r.). T. 1. Ternopil': Vektor, pp. 297–300. [in Ukraine].

8. Shakun, V. I. (2015). *Kryminologichna doktryna u pravovij systemi Ukrainy.* [Criminological doctrine in the legal system of Ukraine]. Aktual'ni problemy kryminal'noi vidpovidal'nosti: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., 10–11 zhovt. 2013 r. redkol.: V. Ya. Tatsij (Ed.), V. I. Borysov (deputy ed.). Kharkiv: Pravo, pp. 64–70. [in Ukraine].

9. Holina, V. V., Yemel'ianov, V. P. (Ed). *Kryminologichni problemy poperedzhennia zlochynnosti nepovnotitnikh u velykomu misti: dosvid konkretno-sotsiologichnoho doslidzhennia. (2006).* [Criminological problems of prevention of juvenile crime in a big city: experience of concrete sociological research] : monohrafiia. – Kharkiv: Pravo, 2006. 292 p. [in Ukraine].

10. *Rekomendatsii parlaments'kykh slukhan' na temu: «Sotsial'no-ekonomichni problemy VIL/SNIDu, narkomanii ta alkoholizmu v Ukraini ta shliakhy ikh rozv'iazannia»: postanova Verkhov. Rady Ukrainy vid 3 liutoho 2004 r. № 1426-IV* [The recommendations of the parliamentary hearings on the theme: «Socio-economic problems of HIV/AIDS, drug addiction and alcoholism in Ukraine and ways of their decision»: decision. The Ukrainian Parliament on 3 February 2004 № 1426-IV]. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy, 16. – Art. 244. [in Ukraine].

Усатова Т. І. Щодо особливостей детермінації злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти та звідництва

Статтю присвячено з'ясуванню особливостей детермінації злочинів, кримінальна відповідальність за які встановлюється у ст. 302 Кримінального кодексу України. Наголошується, що специфіка походження цих злочинів зумовлена насамперед тим фактом, що створення або утримання місць розпусти та звідництво є злочинною подією, в якій беруть участь кілька осіб. Мотивація цих осіб у походженні аналізованих правопорушень є зовнішньою детермінантою протиправної активності злочинця. Ця мотивація пов'язана, зокрема, із масовим попитом на сексуальні послуги. До внутрішніх причин протиправної поведінки злочинця належать корисливість та хибно зрозумілий альтруїзм. Разом із тим у статті підкреслюється, що поведінку особи роблять злочинною конкретна сфера людських стосунків та шляхи, в яких втілюються дії правопорушника. Останній обирає цю сферу внаслідок відповідного світогляду та наявності таких якостей, як розбещеність, зрадництво, цинізм, брутальність, глупство, що є наслідком морального занепаду особи, морально-правової та соціально-психологічної дезадаптації такої людини. Усі перелічені якості мають цілком соціальний характер та зумовлені впливом соціуму на різних рівнях, у тому числі на рівні найближчого побутового й дозвільного оточення. Серед негативних чинників у статті зазначаються: загальна соціальна аномія суспільства як прояв тривалої економічної і політичної кризи; низький рівень життя населення країни; безробіття; вимушена міграція; етичний «плюралізм»; поширення алкоголізму і наркоманії; недоліки морального і правового виховання; негативний вплив засобів масової інформації та ін.

Ключові слова: детермінація, створення або утримання місць розпусти, звідництво, корисливість, альтруїзм.

Усатова Т. И. Относительно особенностей детерминации преступлений, связанных с созданием или содержанием притонов и сводничеством

Статья посвящена выяснению особенностей детерминации преступлений, уголовная ответственность за которые устанавливается в ст. 302 Уголовного кодекса Украины. Подчеркивается, что специфика происхождения этих преступлений обусловлена прежде всего тем фактом, что создание или содержание мест разврата и сводничество являются преступным событием, в котором принимают участие несколько человек. Мотивация этих лиц в происхождении рассматриваемых правонарушений выступает внешней детерминантой противоправной активности преступника. Эта мотивация связана, в частности, с массовым спросом на сексуальные услуги. К внутренним причинам противоправного поведения преступника относятся корысть и ложно понятый альтруизм. Вместе с тем в статье подчеркивается, что поведение лица делают преступным конкретная сфера человеческих отношений и пути, в которых воплощаются действия правонарушителя. Последний выбирает данную сферу вследствие соответствующего мировоззрения и наличия таких качеств, как распущенность, предательство, цинизм, грубость, глупость, что является следствием морального упадка лично-

сти, морально-правової та соціально-психологічної дезадаптації такого члена. Все перелічені якості мають повністю соціальний характер і обумовлені впливом соціума на різних рівнях, в тому числі на рівні найближчого побутового і дозвільного оточення. Серед негативних факторів в статті вказуються: загальна соціальна аномія суспільства як проявлення затягнутого економічного і політичного кризи; низький рівень життя населення країни; безробіття; вимушена міграція; етичний «плюралізм»; поширення алкоголізму і наркоманії; недоліки морального і правового виховання; негативний вплив засобів масової інформації і др.

Ключові слова: детермінація, створення або збереження місць розврату, сводництво, користь, альтруїзм.

Usatova T. I. About the peculiarities of determination of the crimes connected with the creation or holding the places of sexual abuse and pandering

The paper is dedicated to the clarification of peculiarities of determination of crimes, the criminal responsibility for which is provided in the Article 302 of the Criminal Code of Ukraine. It is emphasized, that the specificity of these crimes' origin is primarily due by the fact, that the creation or holding the places of sexual abuse, as well as pandering, are a criminal event, in which several people take part. The motivation of these people, concerning the analyzed offence origin, is the external determinant of illegal criminal activity. This motivation is associated, in particular, with the massive demand for sexual services. The internal reasons of illegal criminal behavior belong to the greed and misguided altruism. At the same time the author emphasized, that a person's behavior becomes criminal due to particular areas of human relationships and the ways, in which an offender's actions, are realized. The criminal chooses this area because of a certain view of world and the possession of such qualities as depravity, treachery, cynicism, brutality, folly, that is the result of the person's moral decline, of moral and legal, as well as social and psychological, maladjustment of such individual. All these qualities are quite social in their nature and due to the influence of society on various levels, including at the level of the nearest household and permissive environment. As for the negative factors, the following ones are mentioned in the paper: general social anomie of society as a manifestation of the prolonged economic and political crisis; the low standard of living of the population; unemployment; forced migration; ethical pluralism; the spread of alcoholism and drug addiction; disadvantages of moral and legal education; the negative impact of the media, etc.

Key words: determination, pandering, creation or holding the places of sexual abuse, greed, altruism.

Рекомендовано до опублікування на засіданні відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України (протокол № 5 від 22.03.2017 р.).

Рецензент – доктор юридичних наук **В. С. Батир-гарєва**.